

- N. B. :**
- 1. All questions are compulsory.**
 - 2. Figures to the right indicate full marks.**

- 1. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Define Group. Describe the features of Formal and Informal groups.
 - b) Define Conflict. Describe the measures of conflict management.
 - c) Discuss the issues related to changing human needs and their fulfilment.
- 2. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) What is Human relations? Discuss the fundamental concepts of human relations.
 - b) Define Motivation. Discuss the assumptions of McGregor's Theory-X and Theory-Y.
 - c) Define Morale. Explain the factors affecting employee morale.
- 3. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Describe the various means of communication in an organisation.
 - b) Define Communication. Describe the process of communication.
 - c) Describe the merits and limitations of Oral and Written communication.
- 4. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Discuss the various theories of leadership.
 - b) Briefly discuss the factors affecting the choice of leadership.
 - c) Discuss any five styles of leadership.
- 5. (A) Select the correct alternative and rewrite the statements : (05)**
 - 1) _____ is composed of people of low skill who lack unity and power and usually are discontented.
(Interest Group, Apathetic Group, Friendship Group, Social Group)
 - 2) _____ needs are acquired through experience and are mostly culturally determined.
(Safety, Social, Self-esteem, Self-actualisation)

- 3) High morale of employees _____ absenteeism.
(Increases, Reduces, Stops, Leads to)
- 4) _____ is a group characteristics.
(Hierarchy, Standard Norms, Common Motive, All of these)
- 5) Informal communication arises out of the _____ needs.
(Organisational, Social, Safety, None of these)

(B) State whether following statements are True or False : (05)

1. The concept of Human relations assumes that the organisation and people working in it are interdependent.
2. Non-monetary motivators have sustained effect on employees.
3. Diagonal communication is used for co-ordination of work amongst peers.
4. Leadership can't exist in an unorganised set up.
5. Transformational leadership can inspire positive changes in its followers.

(C) Match the following : (05)

Group 'A'		Group 'B'
1) Informal Group	i)	Work Condition
2) Lateral Communication	ii)	Spatial Barrier
3) Written Communication	iii)	Job Rotation
4) Hygiene Factor	iv)	Spontaneous Social Relationship
5) High Morale	v)	Less Absenteeism
	vi)	Individual Differences
	vii)	Work Co-ordination

(२१/२ तास)

(एकूण गुण : ७५)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 २. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३. मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

१. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
 १) गटाची व्याख्या लिहा. औपचारिक व अनौपचारिक गटांची वैशिष्ट्ये विशद करा.
 २) वादविवादाची व्याख्या लिहा. वादविवाद व्यवस्थापनाचे उपाय स्पष्ट करा.
 ३) मानवी गरजा व त्यांचे समाधान यामधील मुद्यांची चर्चा करा.
२. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
 १) मानवी संबंध म्हणजे काय? मानवी संबंधाच्या मुलभूत संकल्पनांची चर्चा करा.
 २) अभिप्रेरणा म्हणजे काय? मॅकग्रेगरच्या 'क्ष' व 'य' सिद्धांताच्या गृहितांची चर्चा करा.
 ३) मनोधैर्याची व्याख्या लिहा. कर्मचारी मनोधैर्यावर परिणाम करणारे घटक विशद करा.
३. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
 १) संघटनेमधील संदेशवाहनाची विविध साधने विशद करा.
 २) संदेशवहनाची व्याख्या लिहा. संदेशवहनाच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.
 ३) तोंडी व लेखी संदेशवहनाचे फायदे व तोटे लिहा.
४. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
 १) नेतृत्वाच्या विविध सिद्धांतांची चर्चा करा.
 २) नेतृत्व निवडीवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची थोडक्यात चर्चा करा.
 ३) नेतृत्वाच्या कोणत्याही पाच शैलींचे वर्णन करा.
५. (अ) योग्य शब्दांनी रिक्त जागा भरा व वाक्ये परत लिहा : (०५)
 १) _____ हा एकता आणि शक्ती यांची कमतरता व सामान्यतः अतृप्त आहेत अशा लोकांनी बनलेला आहे.
 (स्वारस्य गट, निरुत्साही गट, मैत्रीगट, सामाजिक गट)
 २) _____ गरजा अनुभवातून मिळतात व सर्वसाधारपणे संस्कृतीमध्ये ठरतात.
 (सुरक्षात्मक, सामाजिक, सन्मानविषयक, स्व-परिपूर्ती)

- ३) कर्मचाऱ्यांचे उच्च मनोधैर्य गैरहजेरीचे प्रमाण _____.
(वाढवतात, कमी करतात, थांबवतात, नेतात)
- ४) _____ हे गटाचे वैशिष्ट्य आहे.
(उतरंड, प्रमाणित, समान ध्येय, सर्व)
- ५) अनौपचारिक संदेशवहन _____ गरजांमुळे निर्माण होते.
(संघटनात्मक, सामाजिक, सुरक्षात्मक, कोणतेही नाही)

(ब) खालील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा :

(०५)

- १) मानवी संबंध संघटना व त्यातील लोक परस्परावलंबी आहेत असे गृहीत धरते.
- २) बिगर आर्थिक अभिप्रेरक कर्मचाऱ्यांवर कायम परिणाम करतात.
- ३) कणरिषा समन्वय करण्यासाठी वापरले जाते.
- ४) नेतृत्व असंघटित संस्थेत असू शकत नाही.
- ५) परिवर्तन नेतृत्व अनुयायामध्ये सकारात्मक बदल घडवून आणतो.

(क) जोड्या जुळवा :

(०५)

गट 'अ'		गट 'ब'
१) अनौपचारिक गट	i)	कामाची परिस्थिती
२) लॅटरल संदेशवहन	ii)	अवकाशीय अडथळा
३) लेखी संदेशवहन	iii)	कार्यभ्रमण
४) आरोग्यविषयक घटक	iv)	सामाजिक उत्फुर्त संबंध
५) उच्च मनोधैर्य	v)	गैरहजेरीचे कमी प्रमाण
	vi)	वैयक्तिक फरक
	vii)	कार्याचा समन्वय